

Paradox

Liefde van een bedrieglijke moeder

Paradox

Liefde van een bedrieglijke moeder

Quinten Joell

Coverontwerp: 123f.com

ISBN: 9789465018331

© Quinten Joell juni 2024

Hoe het begon

'Wie van jullie twee is van de melkboer?'

Ik weet niet of je dat tegenwoordig nog mag zeggen. Waarden en normen zijn behoorlijk veranderd de afgelopen tijd. Mensen flapten er vroeger van alles uit, hart op de tong, direct. Het was altijd grappig bedoeld in mijn omgeving, door mijn familie, mijn vrienden. Omdat ik en mijn broer helemaal niet op elkaar leken maar de vraag, of er echt een van ons twee van een andere biologische vader zo absurd was dat het niet waar kon zijn. Een grapje dat ik zoveel keer hoorde, en waar ik als kind vrolijk om moest lachen, tot ik nu de diepere context begrijp. Dat kwam toen de DNA-verwantschap test op de markt kwam. Beschikbaar voor wie het maar wilde.

Mijn naam is Bas. Ik heb een verhaal te vertellen. Het verhaal van afstandsmoeders, ook wel 'gevallen vrouwen' genoemd. Een bijna vergeten verhaal, zelden genoemd en doordrenkt van diepe emoties.

Het is april 1960, in Amsterdam. Een harde tijd. De samenleving wordt na een wereldoorlog opgebouwd. Normen en waarden zijn eenvoudig en heel duidelijk. Iedereen moet werken, leef zuinig en bewust want er is schaarste en tekort aan alles. Als je werkt, heb je eten; structuur en het volgen van de regels van de samenleving is belangrijk. Je conformeert je en er is geen ruimte om te experimenteren met gevoel en emotie. Er is geen sociaal vangnet. De opbouw heeft een eigen patroon en dynamiek. Je werkt en dan heb je te eten, je zoekt een relatie en dan trouw je. Dan krijg je een huis, en kan je kinderen krijgen. Een andere weg is er niet. Geen vrije relatie of anders denken over omgang. Er is geen abortus, er zijn geen voorbehoedsmiddelen, seksuele voorlichting is taboe. Van zwangere en ongehuwde vrouwen wordt verwacht dat ze hun kind afstaan voor adoptie, de enige oplossing voor een sociaal ongewenste situatie. Voor deze vrouwen is er geen plek in de samenleving.

Alleenstaande moeders hebben hun kind niets te bieden. Ze kunnen zichzelf en het kind niet onderhouden. Ze zijn niet de hoeksteen van de

samenleving. Sociaal gestigmatiseerd, zonder werk, zonder huisvesting, verstoten door familie en afgewezen door vrienden.

Er is een oplossing. Ongehuwde moeders worden aangemoedigd om hun 'zonde' te 'verzachten' door hun kind af te staan. Om het een kans te geven en op te laten groeien met twee ouders in een traditioneel gezin. Adoptie door afstand van hun kind. Volgens de norm. Sommige afstandsmoeders vechten tegen alle verwachtingen om hun kinderen af te staan. Ze doorbreken de cycli van armoede, onrecht en sociale stigma's. Liefde is veerkrachtig en vindt een weg. Desnoods met een leugen. Hoe dan ook.

Dit is hoe het begon.

Deel 1

Over onwetendheid en onschuld.

Verzet

Op een winterdag speelde ik voor de warme kolenkachel in de woonkamer van ons huis. Ik was een jaar of zeven, denk ik. Hoe weet je dat nog, zeg je dan. Geen idee. Maar ik heb verschillende triggers voor die herinnering. De geur van de kachel en een soort schrijnend gevoel van de vloerbedekking op mijn armen. Afstand en jaren maken niet uit in herinneringen. In een seconde ben ik terug in de tijd, naar dat moment. De vuurrood gloeiende kolen achter de dunne streepjes mica in de deur van de kachel trokken me als een magneet aan. Door het bruine/blauwe aangebrande mica controleerde ik steeds of de kolen niet doofden. En als de vuurgloed ook maar een klein beetje verdween, trok ik mijn vader aan zijn broek. Hij opende die magische voordeur, met een doek in zijn handen, draaide een grendel om en zwaaide voorzichtig de deur open. De hitte sloeg onmiddellijk volop in mijn gezicht. Hij pookte wat in de oranje massa, grijze wolken sloegen ervan af, en als bij toverslag verscheen weer een felle vuurgloed. Zo heet, en hij sloot snel de deur. De pook hing hij aan de zijkant van de kolenkachel.

We woonden in de Admiralenbuurt in Amsterdam-West, woningen die ergens vanaf 1920 werden gebouwd. Een buurt met een grote gemeenschapszin. De portiek van ons huis had vier deuren. Eerst was er een klein trapje met vijf treden vanaf de straat, dan twee deuren recht voor je naast elkaar, en dwars daarop links en rechts een deur. Wij woonden op de begane grond, en onze voordeur was de dwarse deur aan de linkerkant. Dan onze burens naast ons op de begane grond, hun voordeur was recht tegenover, en de andere twee deuren naast elkaar gingen naar de etages. Er waren drie verdiepingen bovenop elkaar via de trap, en mijn moeder vond die bovenburens niet fijn. Ze klaagde altijd dat 'ze van boven' weer troep naar beneden gooiden in de tuin, als ze hun balkon aan het stoffen waren, of er viel gewoon wat. Zo ging dat ook als 'ze van boven' wasgoed ophingen om te drogen. Mijn moeder zei dat ze dat gewoon op het plafond van hun balkon moesten hangen, en niet op een rekje dat uitstak aan de railing, want de drogende was lekte waterdruppels naar beneden en mijn moeder had daar last van als ze in de tuin was. Geschreeuw en gevloek over en weer.

'Waar ben je mee bezig?' In het Amsterdams. Gevolgd met heel veel vloeken. En dan de contra vraag van de buurvrouw,' WAAR ben jij mee bezig?'

'Nee, waar ben JIJ mee bezig?'

Grote kinderen. Ik lag op mijn buik op het Sisal tapijt in de woonkamer. Een keihard geribbeld weefsel, op dat moment in de jaren zestig mateloos populair en ultramodern. We hadden trouwens Sisal als vloerbedekking door het hele huis. Ik herinner me de geur nog, en hoe de harde vezels me prikten. Het was alsof de vloer bedekt was met touw. Heel hard touw. Er was een klein vierkant houten kastje, nog een ander modern toppunt van luxe in die tijd, met korrelige zwart/wit beelden. Zonder aandacht te besteden aan de beelden op dat kleine kastje speelde ik met wat steentjes en stukjes hout, en maakte in mijn hoofd de grootste verhalen van allerlei creatieve patronen. Een steentje dat rechthoekig was zette ik rechtop en dat was een ridder, een luciferhoutje was zijn zwaard. Samen met de andere steentjes gebeurde er van alles. En ik irriteerde me aan de harde ribbels van het Sisal.

Mijn vader en moeder waren gevangen in de korrelige zwart/wit beelden. Ik weet nog dat ik zo nu en dan er ook naar keek, omdat mijn ouders ineens heel hard moesten lachen, en ik wilde weten waarom. Nieuwsgierig als ik was. En dan snapte ik het niet. Eigenlijk wist ik gewoon niet waar ik naar moest kijken, mijn blik ging van de linkerkant van het beeld naar het midden en terug, naar een man die op een stoel zat, een stel deuren ergens achter hem. Ik keek naar alles, maar in detail. Als ik er nu over nadenk, was mijn focus micro en niet naar het gehele macroplaatje. Net alsof ik met mijn ogen door een microscoop naar het beeldscherm keek, en daarbij het geheel nooit in me op kon nemen.

Er waren een man en een vrouw die met elkaar in gesprek waren en op een drukke manier met hun handen zwaaiden. Ze stonden op en gingen weer zitten, stonden weer op en spraken druk met elkaar, wat kennelijk erg grappig was, want mijn ouders lachten erom. Dan liepen de man en vrouw weer een rondje. Op de achtergrond waren wel zes deuren naast elkaar. En dan liepen ze de ene deur in en kwamen daarna weer door een andere deur terug. Een klucht.

Ik lachte maar mee. Braaf geconditioneerd.

Dat ik meelachte was kennelijk precies wat ik moest doen. Mijn moeder aaide me over mijn hoofd. En een klopje op mijn schouder. Ik voelde me er gewaardeerd door. En als ik weer lachte, deed ze het weer. Tot het moment dat de man opstond, een rondje maakte, een deur inging en niet lang daarna door een andere deur weer terugkwam. Dit keer droeg hij een jurk. Hij kleeedde zich als een vrouw. Het was kennelijk erg grappig want er was ineens heel veel geluid en commotie op de tv. Waar er eerst alleen veel herrie was van mensen die van stoelen opstonden, druk weer gingen zitten, en dat allemaal terwijl er druk gesproken werd, was het hoogtepunt nu de man in vrouwenkleren. Ik keek ernaar en vond er niets van. Mijn vader lachte maar mijn moeder schrok.

'Uit dat ding,' schreeuwde ze, en gaf mijn vader een duw om een knop om te zetten. Hij reageerde niet meteen. Gevangen in het beeld. 'UIT!' Mijn vader sprong als een wilde op.

'Dit hoeft hij niet te zien!' sprak ze dwingend.

Ik keek naar mijn moeder en heel even had ik de neiging om te zeggen wat zij altijd tegen 'ze van boven' schreeuwde. 'Waar ben je mee bezig?' Maar dat deed ik maar niet. Ik had ook geleerd dat het soms beter was om niets te zeggen en vooral ergens ongezien in de hoek te blijven. Ik had geen idee waar ze het over had, maar vanaf dat moment begreep ik dat er naast mijn wereld waar ik zo lekker leefde, ook nog een andere wereld was, met geheimen, in ieder geval met dingen die ik niet mocht weten. Dingen die verborgen moesten blijven. Dat moest wel te maken hebben met de dingen die mijn moeder soms tegen andere mensen sprak. Dat ze vertelde over het eten van vlees bijvoorbeeld, dat maakte ze elke dag klaar voor het gezin, maar dat klopte niet, want er waren heel veel dagen dat we geen vlees hadden. Terwijl ik het zo lekker vond. Ik denk dat mijn moeder zich wel eens vergiste als ze over iets sprak met anderen. Ik mocht me daar ook nooit mee bemoeien, want ik snapte het niet, zei ze, en dan kreeg ik een tik op mijn hoofd.

'Zeg niets, je snapt het niet!'

Ik vond het tv kijken maar niks. Ik had geen idee waar ik naar keek. Als ik er vlak voor ging zitten zag ik korrelige dingetjes die alle kanten op gingen, en als ik verder weg ging zitten dan dacht ik; 'waar gaat dit nou over?' Ik had er geen binding mee, kon er niks mee. Het was een vast patroon in huis geworden, elke avond na het eten ging bij de koffie de tv aan. Dan was het alsof de energie in huis tot stilstand kwam; er werd niet meer gesproken en

niemand bewoog meer. In de woonkamer zaten mijn ouders op een stoel, een blik gefixeerd naar de hoek naast de kolenkachel. Bijna verstijfd één richting op. Als ik praatte of iets vroeg, dan werd er kort gesist. 'SSSSSH.' Eerst wist ik helemaal niet goed wat dat betekende, dat SSSSH, maar dat werd snel duidelijk.

'HOUD je mond! Ga spelen.'

Oké, dat was duidelijk. Maar het probleem was dat ik mijn speelgoed nooit zelf mocht pakken. Het was altijd verstopt, of ik kon er niet bij, of ik moest toestemming vragen om ergens mee te spelen. Allerlei geheime regels waarom. Dan ging ik maar naar mijn kamer en verstopte me onder het bed, dacht dat ik op geheime plaatsen zat, waar niemand me kon vinden en waar ik de koning was. Koning zijn, dat was pas magisch. Een mens die superrijk was, heel het land bezat, alles kon doen wat maar kon. Waarom was ik geen koning geworden. Hoe zou je dat moeten doen. Het gebeurde vaak dat ik in slaap viel en ergens op de avond door mijn moeder werd wakker gemaakt door haar geroep waar ik was. Dan werd ik snel met een washandje in de keuken gewassen aan het aanrecht, mijn tanden gepoetst en in een pyjama gekleed. 's Winters was dat niet leuk. Het granietstenen aanrecht was koud, koud door het keukenraam, waar de wind soms doorheen waaide. Dus ik schreeuwde dan en wilde weg, dan werd ik stevig aan mijn arm getrokken om stil te blijven zitten, soms een ruk.

'LUISTER toch eens,' zei ze.

Ja, dat deed jij toch ook niet toen ik iets vroeg toen je voor de tv zat, bedacht ik me. Waar ben je mee bezig? Zou dat nu passen om te zeggen? Nee. Dat is alleen iets wat je zegt tegen 'ze van boven'. De buurvrouwen die troep maken van onze tuin. Buurvrouwen die dat expres doen. Mijn moeder zei dat altijd. Rotwijven. Dat is wat ze erbij zei. Als er niemand bij was. Of ik. Of mijn vader, dan wel. Rotwijven, dat waren ze.

Dat moest wel. Waarom zou je anders troep maken bij andere mensen in hun tuin. Misschien omdat ze jaloers waren, omdat zij geen tuin hadden. En wij wel. Zij hadden een klein huis en wij hadden een groter huis, nog eentje zelfs met een kelder, een hele grote kelder, en een grote tuin met een schuur. Zij hadden alleen een balkon. Rotwijven. Ik oefende het wel eens om het na te zeggen zoals mijn moeder het zei. ROTwijven. ROHOTwijven. Het ontbrak haar aan superlatieven.

Op straat was er een bijzondere dynamiek van elkaar negeren. Niemand sprak met elkaar. Heel soms ontmoetten mijn ouders de burens in de portiek.

Ze spraken niet met de bovenburen, wel met de andere burens die niet boven onze tuin woonden. Er werd helemaal niets gezegd. Ook geen dag of goedemorgen. Ik moest stil zijn, want ik kreeg weer een ruk aan mijn arm. Meekomen, stil. Onze bovenburen waren niet oké. Slechte mensen die herrie maakten, als wij onze tv aan hadden en lachten, over die mensen die door allerlei deuren heen en weer liepen, en steeds andere kleren aantrokken, jassen uit, jassen aan, en dan de jas van de ander aantrokken. Mijn ouders lachten erom. En dan gingen de burens boven ons herrie maken. Zoveel, dat de tv harder gezet moest worden, anders hoorde je het niet meer. En dan viel er soms boven een stoel om. Een hele harde klap.

De buurman had een auto, die hij 's avonds voor de portiek parkeerde, en waar hij vanuit het raam op de eerste etage steeds naar keek. Volgens mij moest hij er hartstikke moe van worden, want hij keek steeds naar zijn auto. Ook als de auto er overdag stond, en ik op straat speelde met vriendjes uit de buurt, en als we naast zijn auto stonden dan ging het raam op de eerste etage open en werd er geschreeuwd.

"Wegwezen!"

Als mijn moeder dat hoorde dan begon ze terug te schreeuwen. Dat ik gewoon op straat mocht spelen en dat hij het niet in zijn hoofd moest halen om tegen mij te schreeuwen. De burens waren niet goed. Dat leerde ik. En als ik maar even de kans kreeg, dan schoot ik met mijn blaaspijp, gemaakt van een stukje gevonden gele plastic elektriciteitspijp, een heel scherp gedraaide pijl door het raam van de burens op de eerste etage naar binnen. Ik was heel goed in het draaien van een pijl, ik scheurde een stukje van een bladzijde van een gids in een hele rechte streep naar beneden, draaide het papier schuin over mijn vinger, trok aan de punt naar achteren en het werd een hele scherpe punt. Ik likte aan het topje om het vast te plakken, stopte er soms een spijker in, ik laadde mijn pijp en blies heel hard. Dan vloog de pijl door het bovenste raampje naar binnen, en soms zag ik hoe het in het witte plafond van de burens bleef hangen. Dan was het snel weggrennen, voordat er iemand door het raam naar buiten keek en ons zag. Soms deden we dat met drie tegelijk, zo door het bovenlicht naar binnen, in het plafond van die rotwijken. En die man waarvan we niet naast zijn auto mochten staan.

Ik had in mijn kamer naast het bed een soort tafel staan met een gordijn eromheen. Daar lagen allerlei dingen, dozen met boeken, wat oud speelgoed, een bal. Het was spaanplaat waarvan de hoeken en zijanten waren afgebrokkeld, met bruine vlekken erop. Twee schragen gemaakt van

verschillende maten balkjes waren er onder geschroefd. Het geheel wiebelde heen en weer. Mijn vader had geprobeerd er iets voor een modeltrein bovenop te maken, maar het was gebleven bij het vast timmeren met te grote spijkers van treinrails, die op de een of de andere manier niet goed op elkaar pasten en door het timmeren een beetje bij elkaar werd gebracht. Het was een armoedig zootje. Maar iedereen had een modeltreinbaan. Als je dat niet had was je een armoedzaaiër. Dus iedereen die ik kende had een treinbaan. De een nog groter dan de ander. Dubbele sporen, treinen die elkaar in konden halen. Spoorwegovergangen, er waren mensen die een heel dorp met huizen bouwden in het midden van de treinbaan. De treinbanen moesten de meest ongelooflijke bochten hebben, hoe meer hoe beter.

De zondagen gingen we naar opa en oma. Het was best een stuk lopen langs de Admiralengracht naar hun huis, vervelend als het regende want mijn schoenen waren niet waterdicht. Ze werden snel nat en het water in mijn schoenen schuurde. Mijn moeder breidde zelf sokken en ik had daar echt een hekel aan. De sokken pasten niet en zakten met het lopen helemaal weg in mijn schoenen. Op zondag deden mijn voeten erg zeer. Dat was wat ik wist. En op zondag speelde ik bij mijn opa met stukjes steen. Dan bouwde ik huizen door ze te stapelen, en keek mee met mijn opa en mijn vader naar de modeltreinbaan die hij bouwde. Elke week was er iets nieuws. Hij maakte tunnels, waar de rails heel even de trein deden verdwijnen. Magisch. Dat was wat ik ook wist op zondag.

Mijn opa was slim, heel slim. En hij moest erg rijk zijn, want het dorp dat hij in het midden van de treinbaan bouwde had huizen waar hij op de een of andere manier lichtjes in had gebouwd. Op batterijen. Dus het was toveren als hij de gordijnen dicht deed, het licht uit, de trein liet rijden en de lampjes in de huizen brandden. Ik keek ernaar met mijn mond wijd open. Dat het mogelijk was om zoiets te hebben. Dat was toch wel heel wat. En ik vond mijn opa ongelooflijk. Dat hij dit allemaal kon maken. Hij was echt mijn held. Hij was slim, en rijk, en ongelooflijk handig. En dat terwijl hij een verwonding aan zijn hand had. In de oorlog was het gebeurd. Hij sprak er nooit over, maar ik was gebiologeerd door zijn stijve wijsvinger. Vergroeid, in een rare gebogen stand. Een oorlogswond. Hij sprak er niet over, als ik wat vroeg, alleen mijn moeder antwoordde op mijn vragen. Heel soms. En ik snapte het niet helemaal wat ze zei, en als ik dan nog meer vroeg hoe het nu precies zat, zei ze dat ik erover op moest houden.

'HOU op!'

Mijn moeder sprak altijd hele zacht met oma, haar moeder, over allerlei andere dingen. Geen idee wat. Het was een soort verstoppertje spelen van de vrouwen tijdens het koffie maken. Ik mocht er nooit bij zijn want het ging mijn oren niet aan en ze spraken ook niet erg hard. Ik kon het niet horen wat ze zeiden. Het zal wel over de rotwijven gaan, of over mijn vader, die vaak dingen fout deed. Dan schreeuwde mijn moeder tegen mijn vader. En mijn vader zei niets terug maar ging dan een rondje lopen. Ik wilde dan wel meelopen, een rondje over straat, maar dat wilde hij niet. Hij liep nooit met me. Dat was eigenlijk wel jammer. En als ik mijn vader vroeg om iets met me te doen, om te kijken als we met een groepje jongens onze boten lieten varen in de gracht, dan kwam hij niet kijken. En ik was zo trots omdat ik altijd won met varen, omdat mijn boot altijd veel beter was dan de bootjes van de anderen. Maar zo was het dan maar.

Wat ik vervelend vond was het doordrammen van mijn oma. Ik moest en zou koffie meedrinken, want dat was zo gezellig. Ik had het wel eens geproefd, maar de smaak van koffie vond ik niet lekker. Daar had mijn oma wel een oplossing voor. Ze gooide het halve kopje vol met suiker, en dan veel melk erbij. 'Dan proef je er niets van,' zei ze nog. Ergens had ik nog zoiets van, waar ben je mee bezig, want ik drink nu geen koffie, ik drink suiker opgelost in koffiemelk, met een druppel koffie erin. Wat doe je? Maar dat zou niets oplossen. Dus ik draaide maar met mijn lepeltje in het kopje rond, om alles vloeibaar te houden, en ik wachtte ook op een kans om per ongeluk met roeren het kopje om te stoten. Maar dat lukte niet, omdat de hele familie ineens volop verwonderd naar mijn hand keek.

'Hij draait de koffie tegen de richting van de klok in!'

Kennelijk was dat bijzonder.

De treinbaan op de spaanplaat thuis, daar speelde ik niet mee. Omdat de trein er niet over kon rijden, die viel steeds van de rails die niet goed aansloten, en omdat ik te klein was om ermee te spelen. Ik zou het alleen maar stuk maken. Het was tegen de regels. Mijn vader had er ooit iets mee gedaan en daarna nooit meer naar gekeken, dus de treinbaan was een schamel hoopje op de met gele plekken verkleurde spaanplaat, en daar bleef het bij.

Regels waren belangrijk. Regels zorgden ervoor dat dingen rustig bleven. Op straat hadden we andere regels. Een van de belangrijkste regels was dat je met je groep uit de straat bij elkaar moest blijven, ook al waren er sommige stomme jongens bij in je eigen groep. Je moest oppassen dat groepen andere jongens uit andere straten niet in jouw straat kwamen. Die